

RECENZII

Ioan Al. Brătescu-Voinești,
In Lumea Dreptății, Nuvele și Schițe.
—Editura „Vieții Românești”, Iași. Preț
2 lei.

„Volumul” are o mare însemnătate pentru soarta unei opere literare. Opera literară e o sumă de momente ale spiritului unui scriitor, o manifestare multiplă și variată a impresiei ce lumea face asupra unei senzibilități. Numai cînd ai înaintea, ca într-o mare frescă, toate imaginile prin care scriitorul și-a exprimat și istorisit senzibilitatea sa, îți poți face o idee completă de această senzibilitate, o imagine perfectă a sufletului scriitorului. Nu numai o bucată, o nuvelă sau un roman, *pierde*, celilă în răstimpuri, de pildă într-o revistă, ci și opera întregă a unui scriitor, celilă în bucăți, la intervale mari de timp, să zicem în cincisprezece ani, nu va face așași impresie ca celilă deodată în „volum”. Aci, bucățile se ajută și se luminează reciproc, este o acumulare de efect: bucățile, în lupta pentru traiu, se asociază. Bucățile unei opere sînt notele din simultaneitatea cărora reiese acea armonie care redă un suflet de artist.

Acest lucru ne explică pentruce Eminescu, pe lângă alte pricini desigur, a năvălit deodată în conștiința publică cînd i s'au publicat poeziile în volum; acest lucru l'am simțit astăvară cînd O. Carp, ale cărui poezii le șliam

mai pe toate, și le-a scos în volum și cînd mi-a apărut mai mare; acest lucru l'am simțit și față cu opera d-lui Brătescu-Voinești.

Cunoșteam cele zere bucăți vechi ale d-lui Brătescu-Voinești, înaintea de a le publica în ediția „Minerva” și toluși acel volum de acum trei ani a fost o revelație,—pe care a semnalat'o în cel mai bun articol al său d. H. Sanielevici.—Cunoșteam tot ce a mai scris d. Brătescu-Voinești de atunci încoace—șapte bucăți—și toluși volumul acesta nou a fost iarăși o mare revelație.

D. Brătescu-Voinești îmi apare acum și mai mare decit înainte. Cele șaptesprezece bucăți ale sale formează un tot armonic, pentrucă în ele circulă acelaș suflet, și un suflet cum mai delicat nu s'a manifestat altu în literatura rominească. Sînt scriitorii care, pe lângă bucăți bune, la înălțimea propriului lor suflet, dau la iveală și bucăți mai slabe,—bucăți moarte, balast, care îngreuiază opera în zădar. În opera d-lui Brătescu-Voinești nu există asemenea bucăți, pentrucă d-sa este dintre acei scriitori care au în grad înalt însușirea de autocritică, pentrucă d-sa are în grad înalt acel discernămint care face să șlii ce să alegi, ce să păstrezi și ce să dai la o parte,—să ai curajul de a lăsa la o parte.

Impresia ce ți-o dau bucățile d-lui Brătescu-Voinești este aceea ce ți-o da

orice adevărată operă de artă: că au fost scrise dintr'odată; dar s'nt sigur că lucrul nu e așa. că bucațile d-sale au eșit din multă frământare lăuntrică. Se zice că Heine își prelucra grozav poeziile sale,—și parcă s'nt făcute dintr'odată! Am văzut un fac-simile al unei pagine de Taine,—dumnezeule, ce tortură! Am văzut un manuscris al lui Creangă, al aceluși scriitor limpede și alit de curgător,—și ce corecturi, ce chin de a crea! Toată chestia este ca să ai alit de mult talent, să te chinuești așa de mult, ca să nu se mai vadă nici urmă de chin!

... Dar n'am de gind aici să fac un studiu despre d. Brătescu-Voinesti. D-sa este un scriitor așa de adevărat, d-sa a creat o lume așa de adevărată, în care a pus alita suflet și alita talent, făcut ne trebuiese mult mai multe pagini pentru a-i analiza opera. Am voit numai să semnalăm publicului apariția volumului său,—păstrându-ne pentru mai tirziu plăcerea unei discuții asupra acestui volum, care face parte din cele cinci—șase volume mai frumoase, mai *complete*, din literatura noastră întreagă.

*

Alex. Gh. Doinaru, *Știri Literare*, București. Prețul 1 leu.

Jală unu care are spirit! În 78 de pagini de versuri d. Doinaru persistează ca mult spirit tot felul de manifestări literare, care-i s'nt antipatice, foarte antipatice. D. Doinaru e din aceeași familie de spirite cu Anton Bacalbașa și d. George Ranelli.—Dacă ar fi să-i dăm un stat—dacă ni-l primește—ar fi acela ca să renunțe la unele expresii, rare, e foarte drept, cam triviale și mai ales l'am sfătui să-și încerce talentul, pentru că talentul său e remarcabil, la lucrări de o însemnătate mai mare. Voim să spunem că d-sa e în stare să reușească într'un gen de satiră mai înalt decit acela din

volumul de care vorbim. Vom transcrie aici ultima bucată din volum, care ni se pare și cea mai frumoasă, mai ales în strofa dela sfârșit:

ULTIMA ORĂ

Vin și acumă Romîni
de peste văi și ape, în-
calceți Carpații și Tisa și
Sireții și Dital și vin la
București, etc.

Dorna.

E drept ce spune domnul Dorna:
Chiar eri un om dela Tareanu,
În București, la bilciul nostru,
Venea calare pe Ceahlău.

Un om din Turnu-Severin.
Ce va sosi desigur mine,
Porni din urba lui natală
Pe coada Dunării bătrine.

Va mai veni să vadă bilciul,
Încălecat pe Caraiman,
Un scriitor hulit al nostru,
Bizarul prozator Silvan.

Trei Spanioli, trei cavaleri,
Puternici toți ca niște lei,
Porni-au din d'nd mereu din pinteni
În minunații Pirinei.

Și-ar fi venit să ne mai vadă
Un cetățean din Turlucaja,
Dar într'o noapte 'ntunecoasă
I se furase... Himalaia.

N. Nicolescu, Vasile Ctrlova,
C. Stamate, *Opere complete*, publica-
ția îngrijită de **G. Bogdan-Duică**
Ed. Mierva. Prețul 1 leu 50 b.

În volumul acesta, d. Bogdan-Duică, un bun cunoscător al literaturii veacului al XIX-lea—al scriitorilor și al împrejurărilor în care s'au dezvoltat—ne-a dat operele a trei scriitori din perioada ante-eminesciană, adunate cu multă trudă și cu mult discernămint și comentate cu un bogat aparat de

informaționne.—Asemenea indelâlnicire e dintre cele mai folositoare azi, cînd spre a ne da samă bine de ceea la ce am ajuns, e neapărat trebuitor să știm de unde am plecat și cum am mers. Punerea operei scriitorului în legătură cu viața internă și cu influențele străine este partea cea mai interesantă din munca de *reconstituire* a d-lui Bogdan-Duică.

De sigur că acești scriitori n'au, toți, o valoare artistică, dar cunoașterea lor e importantă din punct de vedere cultural.

N. Nicoleanu nu e un artist, în adevăratul înțeles al cuvîntului, cum îl socotea d. Bogdan-Duică,—și mai ales un precursor al lui Eminescu, cum îl socot alții. Nicoleanu are multă simțire și oare-care avînt, dar el nu și-a concentrat această simțire în extracte de acelea care se numesc operă de artă. Defectul său e lipsa de imaginație și de adîncire filozofică a vieții. El își exprimă senzibilitatea sa sgomotos și oratoric, ajungînd une-ori pînă la înjuria gazetărească.—Nefîind artist, nu poate fi predecesorul lui Eminescu, care chiar cînd injură, ca în Satira III, rămîne tot artist, căci el nu combate oratoric pe dușman, ci-l caricaturizează, îl transfigurează, îl creează conform cu sentimentul său. Nicoleanu nu seamănă cu Eminescu nici ca *fond*. El nu e pesimist, el e trist ori mînios, ceea ce e cu totul altă ceva. El nu e împotriva idealurilor generoase, crede în posibilitatea realizării lor, dar e nemulțumit de minima lor realizare la noi, precum și de „mișelia“ și „imbocilitatea“ majorității contemporanilor săi, care compromit acele idealuri.—Dacă e vorba de paralele, apoi el seamănă, în fond, cu Alexandrescu. Acesta din urmă a fost și el un luptător nemulțumit de ceea ce se făcea,—dar el a fost un artist, un creator, ceea ce-l deosebește de Nicoleanu.

În privința lui Cirlova, sint mai entuziasmat de cit d. Bogdan-Duică. „Ruinele Tirgoviștei“, deși influențată de Volney, mi-a făcut în totdeauna impresia unei mici capodopere și ca *singură* bucată „eminesciană“ de dinainte de Eminescu. Melancolia și sentimentul caracterului trecător al lucrurilor omenești — însușiri esențiale eminesciene — fac din această bucată una din acele care rămîn pentru totdeauna. Apoi n'a nimit în totdeauna *limba* și *arta* din această bucată, scrisă acum peste șapte zeci de ani, pe vremea lui Conachi, a lui Văcărescu, a lui Momuleanu... Pe cînd aceștia sint alit de arhavi în simțire, cugetare și limbă, Cirlova, în „Ruinele Tirgoviștei“ e un moderu... Această poezie cu două-trei corecturi de limbă, ar putea fi luată, de cine n'ar ști cînd și de cine a fost scrisă, ca o bucată datorită unui contemporan al nostru... Moartea alit de crud timpurie a lui Cirlova a fost o mare pierdere pentru literatura romînească...

Stamate că artist nu există. El n'are importanță decît din punct de vedere cultural, ca un document al vremii, mai ales că a fost Basărâbean.

G. I.

* * *

George C. Georgian, Poezii (1899—1906), București 1906. — Prețul 1 leu 50 b.

Într'o plachetă elegantă, autorul ne prezintă, în 24 de bucăți, opera sa poetică, săvîrșită în curs de opt ani de zile. Cam puțin prolific autorul; are însă drept scuză că nu pare a fi intrat de mult în vîrsta pubertății:

Mama 'mi spune că sint leneș,
Tata că nrăsc lumina;
Cum ași învăța eu carte,
Cînd mi-i gîndul tot la Gina?

Gramatica *totuși* respectată, limba cele mai adeseori bună, versul aproape corect; lipsese doar originalitatea și

puterea inspirației. Dar pentru astfel de lucruri, autorul mai are încă vreme.

C. Hamangiu, *Arta și literatura din punct de vedere juridic—Teoria proprietății intelectuale.* — București 1906.—

Broșura cuprinde discursul rostit de autor, în calitate de procuror la Curtea de Apel din Iași, cu ocazia deschiderii anului judecătoresc 1906—1907, cuvânt pentru care, în primele ei pagini, conține considerațiuni care nu au nici o legătură cu subiectul. Acest subiect, autorul l'a tratat pentru prima oară în teza sa de licență în drept, l'a reluat apoi mai pe larg în lucrarea sa *Scritori și Artiști*, publicată în 1897 și îl desfășură acum din nou, nu numai pentru că castiunea este de actualitate și încă contraversată, ci și pentru că îi este mai bine cunoscută „dintr-o lucrare a sa anterioară”.

Intrînd în materie, autorul crede, combătînd părerea contrară omisă de Kant, că operele artistice pot și trebuie să se bucure de aceeași protecțiune din partea legiuitorului, ca și cele literare; apoi se întrebă: Sînt aceste producțiuni, literare și artistice, susceptibile de un adevărat drept de proprietate, sau măcar de unul analog, cu toate urmările lui practice, ori dimpotrivă, autorilor li se cuvine numai o răsplată, fie în formă de monopol, privilegiu, etc., în schimbul serviciilor ce aduc societății prin crearea și publicarea operelor lor?

În castiunea aceasta, așa de viu încă controversată, d. Hamangiu se declară partizan fără rezervă al primei opinii și refuză, cu bogate citații presărate mai ales în notele textului, toate argumentele—așezate în șase grupe—ale contrazicătorilor săi, care susțin că producțiunile literare și artistice nu însușesc toate caracterele esențiale ale unor bunuri susceptibile de proprietate. D-sa admite dar fără

nici o rezervă teoria proprietății intelectuale, care proprietate deși mai recent recunoscută—zice d-sa—nu trebuie totuși privită numai ca o simplă creațiune a dreptului civil, ci ca avîndu-și fundamentul, ca și aceea imobiliară ori mobilă, în chiar principiile dreptului natural.

Riguros consecințe cu această teorie, d-sa se pronunță apoi pentru perpetuitatea proprietății intelectuale, adică pentru transmisibilitatea dreptului în infinit la succesorii autorului, așa cum o recunoaște până acum numai legislația mexicană, combătînd sistemul temporaneității, consacrat de toate celelalte legiuri în vigoare, care restrîng drepturile urmașilor la o durată determinată de timp.

Cum se poate împăca acum această teorie cu utilitatea socială, care reclamă—după cum recunoaște și autorul—popularizarea cil mai repede a operilor de valoare?—Între cele două sisteme cunoscute, unul al exproprierii autorilor pentru cauză de utilitate publică și celălalt, al indemnizării lor și a succesiorilor lor, prin o taxă plătită *in perpetuum* pentru fiecare exemplar editat,—d. Hamangiu admite soluțiunea intermediară, care poate fi formulată astfel: Drept deplină proprietate pentru autor și, 50 ani după moarte-i, pentru succesorii lui, după care timp opera să cadă în domeniul public, cu obligațiunea însă pentru editori de a achita succesiorilor o taxă hotărîlă, în proporție cu numărul exemplarelor fiecărei edițiuni.

Cartea se poate citi cu interes, chiar de către acei care nu sînt familiarizați cu speculațiunile doctrinei juridice.

C. Hamangiu, *La législation de la propriété littéraire et artistique en Roumanie — Les droits des auteurs roumains et étrangers.*—30 pages, Paris 1906.

În această broșură—un extras din

Buletinul publicat de *Association littéraire et artistique internationale*—se cercetează situațiunea pe care o crează dreptul pozitiv român producțiilor literare și artistice, române și străine. Autorul studiază textele relative și anume Cap. I al Legii asupra Presei din 1862, modificările lui ulterioare și sancțiunile prevăzute în codul penal, care pedepsește delictul special de contrafacere. Ajutându-se de luminile jurisprudenței noastre, iar mai ales de acele ale doctrinei și jurisprudenței franceze, d. Hamangiu completează lacunele textelor, cercetînd pe rînd, dar sînt, drepturile autorilor, ale colaboratorilor, ale succesorilor, cesionarilor și creditorilor autorilor, precum și acele ale succesorilor asupra operelor postume.

Din examonul acesta reiese în primul loc că legiuitorul român, copiînd întru aceasta pe acel francez, nu recunoaște autorilor o proprietate deplină asupra operelor lor, căci, deși drepturile acestora le sînt respectate în tot cursul vieții și zece ani după moarte, în beneficiul succesorilor, totuși, la acea epocă, aceștia din urmă sînt deposedați fără nici o despăgubire, iar operele cad în domeniul public, fapt care—zice autorul—contrazice caracterul unei adevărate proprietăți.

O însemnată modificare în regimul proprietății intelectuale în România a adus-o legea din 23 Mart 1904, care a suprimat pentru autori obligațiunea de a face depozitul operelor lor. Acum, nu se mai poate tăgădui nici unui autor urmărirea în justiție a contrafăcătorilor; ba—zice d. Hamangiu—chiar acțiunea publică se poate pune acum în mișcare, fără a mai fi nevoie de vr'o plingere a părții vătămate.

Prin suprimarea depozitului—la care nici autorii străini nu mai sînt supuși acum—legislațiunea romînă a devenit mai liberală decît a multor state, care, —ca Franța de pildă—mai păstrează

încă pentru străini acea greoaie formalitate. Străinii dar, nu mai au cuvînt a se plînge de pirateria noastră literară, căci nu au decît să se adreseze justiției spre a-și vedea drepturile lor respectate. Iar pentru aceasta, le va fi de ajuns să dovedească că și Românul, în țările lor respective, se bucură de același tratament, fie în virtutea unei reciprocități legale, fie în baza reciprocității rezultînd din convențiuni diplomatice.

*

Jean T. Ghica, *La propriété littéraire et artistique en Roumanie*, II-ième édition—Bucarest 1906.

În vederea congresului internațional al proprietății literare și artistice, ținut în București la 7 Septembrie a. c. d. Ghica a imprimat a doua ediție din cartea sa, a cărei primă ediție, astăzi sleită, apăruse la Paris în 1900. D-sa ne prezintă o lucrare sistematică, adusă la curent și cuprinzînd în anexe textele relative ale dreptului nostru pozitiv.

Prima parte a lucrării cuprinde două titluri. În cel dintâi, primul capitol expune, numai, problema proprietății literare și artistice, arătîndu-se cele două opinii dominante ale protagoniștilor, dintre care unii văd în această proprietate un adevărat drept absolut, pe cînd alții o consideră numai ca un privilegiu acordat autorilor. Dintre scriitorii romîni, al căror punct de vedere se expune în capitolul următor, d. C. Disescu împărtășește părerea din urmă, pe cînd d. Hamangiu este un iufocat partizan al deplinei proprietăți intelectuale.

În titlul II, autorul se ocupă pe larg de regimul proprietății literare și artistice în România și în cinci capitole expune și discută, articol cu articol, toate textele referitoare, începînd cu Legea asupra Presei din 1862, rezolvînd în sens negativ întrebarea dacă această lege a fost sau nu abro-

gală prin Constituția din 1866, conținând apoi cu articolele din codul penal care completează legislațiunea în materie de proprietate literară și artistică, cu regulamentul din 1863 pentru aplicarea Legii asupra Presei și sfârșind cu Legea din 23 Mart 1904 care a abrogat acel regulamentul în ce privește formalitatea depozitului. Ia care el obliga pe autori. Un lung capitol următor analizează jurisprudența română, cercelindu-se cum instanțele noastre judecătorești au interpretat și aplicat Legea din 1862 și celelalte texte, iar capitolul final ne dă o bibliografie completă a operelor și articolelor publicate asupra proprietății literare și artistice în România.

Partea a doua a cărții este consacrată punctului de vedere internațional. În titlul I autorul se ocupă de influența franceză în România, cercetând în trei capitole: presa, editorii și teatrul român, nu alit înmăsurarea franceză asupra literaturii naționale, eșt mai ales bogata întrebuintare ce o fac Români de producțiunile literare și dramatice franceze. Titlul următor este consacrat studiului drepturilor autorilor străini în România, studiu care se face iarăși pe baza discuțiunii amănunțite a textelor de lege, precum și a convențiunii încheiate la 1893 între Franța și România. În titlul III se rezolvă cîteva chestiuni de drept internațional în legătură cu subiectul, iar ultimul este consacrat congreselor proprietății literare și artistice.

Din ultimele capitole aflăm că România nu a luat parte oficial la nici unul dintre congresele internaționale, până la 1905, cînd reprezentantul ei, d. M. G. Holban a invitat pe congresiștii adunați la Liège, ca să-și fie la București cel mai apropiat al lor congres, a cărui operă urma să fie—zice d. Ghica—aderarea României la Convențiunea de la Berna.

D. Ghica a încercat să ni deie o lu-

crare completă asupra materiei,—care poate fi totdeauna consultată cu folos.
G. K.

* * *

C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului: literatură, obiceiuri și credințe*. Cîmpulung, editura tipografiei George N. Vlădescu, 1906. Prețul ediției populare 0-90 bani.

Un harnic și cunoscut adunător de poezii, snoave, povești etc... populare, părăsindu-și indeletnicirea aceasta modestă a sa, ne dă un volumaș de studii asupra literaturii populare romine. Și trebue s'o spunem curat, ni se pare că nici autorul, nici literatura nu vor trage mare folos din această schimbare de indeletnicire a d-lui învățator Rădulescu-Codin. Căci, dacă pentru un eulegător al produselor intelectuale ale poporului, d-sa e destul de bine înarmat cu cunoștințele pe care le posedă în materie, apoi nu tot acelaș lucru îl putem spune, cînd e vorba de studii științifice asupra folklorului român.

E drept că autorul, în Introducere, ne prezintă volumul său numai ca „un îndemn și o călăuză” pentru adunătorii de material folkloristic; dar asta numai în Introducere: încolo lucrarea d-sale nu se mai prezintă ca atare. Dnpă ce ne dă, în partea I-a a volumului său, împărțirile literaturii populare și definițiile diferitelor specii (doină, balade, colinde, ghicitori, descîntece, povești etc.), lucruri care în aderăr întră în cadrul unei lucrări, ce-și propune să fie o călăuză pentru eulegătorii de literatură populară, de vreme ce aceștia au absolută nevoie de cunoașterea lor,—autorul se ocupă apoi și cu chestiuni care es din cadrul unei astfel de lucrări. Așa e istoricul eulegerii și al studierii literaturii populare, care formează partea a II-a a volumului său, și tot așa e și partea a III-a, în care ni se dau după A. Russo, Alexandri și alții, considerații

asupra însemnătății literaturii populare.

Dacă autorul s'ar fi mulțumit să dea în adevăr o călăuză adunătorilor de material folkloristic, atunci, în afară de definițiile pe care le-a dat, după prefetele și notele din colecțiile de până acum, cum și după studiile d-lor Șăineanu, Gaster, G. D. Teodorescu etc., în prima parte a lucrării sale, — el ar fi trebuit să mai dea și normele după care să se conducă adunătorii de produceri populare în activitatea lor, pentru a nu cădea în greșeli. Ar fi trebuit anume să dea cu totul alt cuprins părții a IV-a a volumului său, adică aceleia în care caută să arăte „ce trebuie de făcut pentru a culege ce-i de preț”..... În această parte, d. Rădulescu ar fi trebuit să ne dea altă-ceva decât „Chestionarul ministerului de instrucție” pentru adunarea materialului folkloristic. Se știe că mai toți culegătorii de până acum au făcut greșeli. Nu mai vorbim de Alexandri ori de cei mai mulți din culegătorii din „Materialuri folkloristice” de sub direcția d-lui Točilăscu, ale căror greșeli au fost de mult relevante; dar chiar un G. D. Teodorescu, un Bibicescu și alții încă nu au fost lipsiți de greșeli. Ei bine, dacă d. Rădulescu ar fi arătat greșelile pe care le-au săvârșit unii culegători și ar fi dat norme pentru viitor, lucrarea d-sale ar fi fost în adevăr o călăuză și ar fi adus un real serviciu literaturii populare.

Așa cum se prezintă, volumul d-lui

Rădulescu înșamnă mult mai puțin pentru folklorul român decât colecțiile pe care d-sa le-a publicat până acum. Dar dacă lucrarea de față nu poate servi ca o călăuză, este un îndemn pentru cei ce au puțința de a culege frumoasele produceri ale sufletului poporului și e un îndemn călduros, pentru că autorul e un sincer și entziast admirator al literaturii populare. Dar lipsa de sistem în tratare, oare-care lipsă de discernământ, care-l face pe autor să pue alături colecția absolut lipsită de valoare a d-lui Ath. Marinescu cu cea a d-lor Iarnik-Birsanori studiile d-lui Speranță cu ale d-lui Philippide etc., cum și amestecul a o sumă de lucruri care nu au de-a face cu folklorul român (ce caută, de pildă, aici opera d-lui de Gubernatis „Dictionnaire international des écrivains du Monde Latin“ ?), — pot să aducă oare-care confuzie în spiritele cititorilor mai puțin inițiați.

De aceea, cu recunoștința pe care o avem pentru autorul colecției de poezii populare „Din Muscel”, al suavelor și poveștilor „Dăfti” și al altor colecții de literatură populară, ne îngăduim să adresăm d-lui Rădulescu-Codin îndemnul de a se îndelețnici mai cu samă, ca și până acum, cu adunarea producerilor poporului român. Prin această închinare a muncii sale operei de salvare a acestor, cum cu drept cuvânt le numește, „comori ale poporului”, va aduce mult mai mare serviciu literaturii și culturii romine.

M. C.